

Les 6 | 1943-1944 | Dansen met de vijand | Over leven in Auschwitz

Geschiedenis en burgerschap

Duur: 1 lesuur

Groep: 8

Werkvormen: Klassikaal en in groepjes

Benodigdheden: Opdracht 1: Bron 1 en 2 op papier, fragment youtube
Opdracht 2: foto's, fragment Youtube
Opdracht 3: Ingesproken of voorgelezen tekst, stelling/vraag discussie
Inleestekst voor de leerkracht + fragmenten (door leerkracht gelezen en bekeken)
Powerpoint met vragen/opdrachten en fragmenten voor leerlingen

Lesdoelen

Leerlingen:

- . kunnen verwoorden wat de gevangenen te wachten staat na aankomst
- . kunnen een beeld geven van het alledaagse kampleven
- . kunnen vertellen op welke manier Roosje kan overleven
- . kunnen zich een oordeel vormen over de keuzes van Roosje

Begrippen: selectie, medische experimenten, gaskamers, overleven, moreel dilemma.

Lesbeschrijving

Indeling les: Vooraf
Start
Opdracht 1: wat staat de gevangenen te wachten in Auschwitz?
Opdracht 2: over het kampleven in Auschwitz.
Opdracht 3: hoe overleeft Roosje? Discussie/oordeelsvorming

Vooraf

De leerkracht vraagt de leerlingen vooraf om de volgende vraag met ja of nee te beantwoorden en laat leerlingen de uitkomst vaststellen. Deze vraag wordt opnieuw gesteld in les 7, om na te gaan of de antwoorden met ja en nee, dan verschillen.

- **Vraag: Zou jij met iemand kunnen omgaan, die je leven in gevaar brengt?**

Start

Leerkracht grijpt terug op einde van les 5 en vertelt: *op 23 februari 1943 wordt Roosje overgeplaatst naar kamp Vught. Dat is een vreselijk kamp. Zij ontsnapt, wordt gepakt en opnieuw als strafgeval naar Westerbork gestuurd. Strafgevallenen worden direct doorgestuurd naar Auschwitz. Zij komt daar aan op 16 september 1943. Auschwitz-Birkenau is een groot complex in Polen:*

vernietigingskamp en werkkamp ineen. Ze weet de gruwelijke omstandigheden te overleven door te dansen met de vijand. Roosje blijft daar tot december 1944. Dan begint de dodenmars.

Opdracht 1: wat staat de gevangenen te wachten in Auschwitz?

1.1. Leestekst voor leerlingen

Als de gevangenen uit Westerbork vertrekken hebben zij nauwelijks een idee wat hen te wachten staat. Ze weten alleen dat de trein naar het oosten gaat. Een verpleger uit Westerbork maakt een soort van brievenbus achter een luchtrooster in de trein, die op en neer rijdt tussen Westerbork en Auschwitz. Personeel van het Rode Kruis gaat mee met zieken en ouden en blijft in Auschwitz.. Om te weten te komen wat er in Auschwitz gebeurt vraagt de verpleger ze om briefjes in de brievenbus te doen.

- **Vraag: wat denk je dat er op de briefjes staat? (Individueel opschrijven)**

1.2. Leestekst voor leerlingen

De brieven of stukjes papier die terugkomen geven geen antwoord: wel gaan ze over angst, verdriet en hoop, en over de route.

- **Vraag: als je dit zou lezen als kampbewoner van Westerbork, wat denk je dan?**

1.3. Aankomst in Auschwitz

Alternatief: 1.3 overslaan en doorgaan met opdracht 2: Aankomst Roosje in Auschwitz

Advies: leerkracht moet van te voren dit fragment bekijken en beoordelen of het ingekort moet worden.

Bron: aankomst in Auschwitz – fragment uit een speelfilm (10.38 minuten)

Hyperlink: [War and Remembrance](#)

Of surf naar youtube: War and Remembrance - "Selection" Scene at Auschwitz-Birkenau

Vertoon de eerste **1.30 minuten** van het fragment en zet het fragment dan op pauze (aankomst van de trein in Auschwitz).

- **Vraag: Wat verwacht je dat er gaat gebeuren bij aankomst?**

Laat vervolgens het fragment tot minuut **5.00 (of verder)** zien: de aankomst met het brute optreden van de SS'ers en het selecteren van de gevangenen.

Stel de volgende vragen aan het eind van het (gekozen) fragment:

- **Vraag: Wat voel je bij het zien van deze beelden? Woede? Angst? Machteloosheid? Monsters? Ik moet er het beste van maken?**

- **Vraag:** Waarom voel je dat?
- **Vraag:** Dit is een fragment uit een speelfilm. Zou dit ook echt gebeurd zijn, denk je?
- **Vraag:** Waarom denk je dat?

Opdracht 2: over het kampleven in Auschwitz

De leerkracht vertelt onderstaand verhaal aan de leerlingen.

Na introductie door de leerkracht, kijken: [Filmfragment 'Aankomst in Auschwitz'](#) (Kijken tot 34:41. Via deze link begint het filmpje op het juiste moment, maar het fragment moet door de docent zelf op het juiste moment worden beëindigd)

Aankomst van Roosje in Auschwitz

Paul Glaser, Dansen met de vijand, Amsterdam 2016.

Na aankomst met de trein moeten de gevangenen al hun bezittingen op het perron achterlaten. Daarna worden de gevangenen op het perron geselecteerd. Een klein deel (gezonde en jonge volwassenen) wordt niet direct naar de gaskamers gestuurd. Deze gevangenen, waaronder Roosje, worden daarna kaalgeschoren en getatoeëerd met een identificatienummer. Veel van de vrouwen huilen, maar Roosje laat zich niet kennen. Ze wordt ondergebracht in een apart gebouwenblok waar medische experimenten worden uitgevoerd. Als de experimenten steeds zwaarder worden, wil Roosje er niet langer meer mee doorgaan.

Als straf wordt ze naar een ander deel van het kampencomplex gebracht: Birkenau. Hier moet ze helpen om de lichamen uit de gaskamers, de 'douches', te halen. Ze sluit zich mentaal af van dit vreselijke werk, maar breekt wanneer ze een nichtje van haar herkent tussen de lichamen. Roosje wil dit werk niet meer doen en weet een groepsleider om te praten.

In plaats van lichamen weg te slepen moet ze nu maandenlang onderdelen voor handgranaten maken in een fabriek.

Net als in de andere kampen was het een groot voordeel om te werken. Wel moesten de mannen en vrouwen die in staat waren om werk te verrichten, lange dagen maken, leefden ze in primitieve barakken, waren de hygiëne, het eten en de medische zorg vreselijk slecht en werden die zo mogelijk steeds weer slechter.

Maar men ging niet ogenblikkelijk dood, zoals de gevangenen in Auschwitz die fysiek of mentaal niet (meer) in staat waren om te werken. Die gingen direct naar de gaskamer.

Optie 1: na het verhaal van de leerkracht

De leerlingen maken in kleine groepen onderschriften bij de foto's uit de bijlage en geven klassikaal een toelichting op de gekozen tekst.

Bijlage: Auschwitz in beeld (foto's). Zie bijlage

Optie 2: na het verhaal van de leerkracht kijken de leerlingen naar beelden uit de film Schindlers list

Advies: leerkracht moet van te voren dit fragment bekijken en beoordelen of vertoning verantwoord is

Bron: Beelden van vernietigingskamp en werkkamp Auschwitz-Birkenau (4:09 minuten)

Hyperlink: [beelden van vernietigingskamp en werkkamp Auschwitz-Birkenau](#)
Of surf naar youtube: Music from Schindler's List John Williams, composer. Itzhak Perlman, violin solo)

- **Vraag: Wat zie je? Wat doet dit met je?**

Opdracht 3: Stelling / discussie

Ingesproken of voorgelezen tekst 'Hoe overleeft Roosje?'

Kijken: [Filmfragment 'Overleven in Auschwitz; dansen met de vijand'](#) (Kijken tot 40:15. Via deze link begint het filmpje op het juiste moment, maar het fragment moet door de docent zelf op het juiste moment worden beëindigd)

Dansen met de vijand Paul Glaser, *Dansen met de vijand*, Amsterdam 2016, blz. 207-209

Op een van de 'planningsbesprekingen' hoor ik dat de SS'ers 's avonds regelmatig bijeenkomen om de tijd te verdrijven. Uiteindelijk zitten ook zij in het kamp ver van huis. Er wordt dan veel gedronken en gezongen, maar na een tijd is ook dat min of meer sleur. Op een dag trek ik de stoute schoenen aan en stel voor om op hun avonden piano te spelen en te dansen. Ik ken veel Duitse liedjes.

Kurt reageert ontwijkend, maar na een paar dagen komt het bericht dat ik een avond mee moet komen. (...) Omdat gevangenkleren niet welkom zijn regelt hij voor mij andere kleding en meer elegante schoenen. (...)

*Zo beland ik op een avond van de SS. (...) Ik moet dansen op de muziek van de grammofoon. Ik overleg even welke plaat opgezet zal worden. Kurt heft zijn hand. Het wordt stil en ik introduceer mezelf en vertel welke dans ik ga doen. Het is een *mazurka*. Eerst langzaam en dan sneller. Zo dans ik nog drie dansen en na een halfuur is het genoeg. Niemand klapt. Dat doe je niet voor gevangenen.*

Ik krijg als beloning een heel brood en moet weer terug naar de barak.

Stelling/discussie: Om te overleven moest Roosje wel dansen met de vijand

Leerlingen schrijven individueel op wat hun argumenten zijn en gaan met elkaar in discussie in een kringgesprek. Niet het gelijk hebben is van belang, maar het kunnen luisteren naar elkaars opvattingen. Mocht het de bedoeling zijn om een debat te organiseren, dan is bijlage 1 daarbij te gebruiken als handreiking.

Ik kan dat heel goed begrijpen, want/omdat

Ik kan dat niet begrijpen, want/omdat

Ik zou dat nooit hebben gedaan, want/omdat

Ik zou dat ook hebben kunnen doen, want/omdat

Alternatief is om de volgende vraag aan de leerlingen voor te leggen, en ze te vragen om individueel een reactie op te schrijven. En daarbij kort een uitleg te geven. Dus wat zou je doen en waarom? Om daarna over de standpunten met elkaar in discussie te gaan in een kringgesprek. Ook nu is het van belang om de leerlingen te stimuleren om goed naar elkaars antwoorden en motieven te luisteren. En proberen te begrijpen wat de ander bedoelt. Gelijk hebben en krijgen doet er niet toe.

‘Stel je voor dat jij in een concentratiekamp zit en je kans om te overleven wordt groter als je met de vijand danst/ aanpapt, zou jij dat dan doen?’

Werkvorm: opvattingen verzamelen

duur: 20 minuten

Vorbereiding op discussie, mening schriftelijk formuleren en schriftelijk reageren
groepssamenstelling drie- of viertallen.

Met deze werkvorm *verzamelen* leerlingen snel een aantal meningen en argumenten over een onderwerp. Deze werkvorm kan voorafgaan aan een discussie of klassengesprek.

Werkwijze:

Op een stuk papier schrijft de leerkracht een stelling of bewering.

Leerling 1 geeft op papier commentaar op deze stelling met argumenten.

Leerling 2 krijgt het papier en reageert op de stelling én het argument van zijn voorganger.

Leerling 3 krijgt het papier en reageert op de stelling en de argumenten van zijn voorgangers.

Enzovoorts, totdat alle leerlingen aan de beurt zijn geweest. Geef eventueel aanwijzingen over de lengte van de formuleringen.